

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊՐՍԿՈՎՈՍ ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

ՀԱԶԱՐՏՈՂ ԵՄ Կ ❁ ❁ ❁
❁ ❁ ❁ ՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

1939

ՀԱՋԱՐՏՈՂԵԱԿ
ՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

891.99
9-96

423

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊՐՍԿՈՊՈՍ ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

ՍՏՈՒԳԱՍԾ Է 1951 թ.

ՀԱԶԱՐՏՈՂ ԵԱԿ ❁ ❁ ❁
❁ ❁ ❁ ՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

A¹¹
127277

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ
1939

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն

«Հազարտողեակ փորագրութիւն»ը ընտանի եւ զուարթ նկարագիր մ'է Գահիրէի մօտ Մաքարիա բնակող Տիար Յակոբ Յակոբեանի տանը, ուր հիւրընկալուած ատենօք Թորգոմ Պատրիարք, նոյն ատեն Առաջնորդ Եգիպտոսի, եռամսեայ ապափնման օրերուն ուզած է երգել իր շուրջը տեսածը, եւ գրի առնել անկեղծ սրտին քրքռումը:

Ամբողջ երգը կը կազմուի հազար տողերէ, այս պատճառաւ ալ Գեորգիաստիւ Սրբազանը ուզած է գայն անուանել «Հազարտողեակ», եւ որովհետեւ անկողնին վրայ երկարա՛ծ գրել ստիպուած է իր քերթումը, «փորագրութիւն» կոչած է, իմացնելու համար քէ սեղանի վրայ յենով չէ որ տողած է մանր եւ յստակ գրութեամբ կազմուած այս հատորիկը՝ որ աւանդ մ'էր քանկագին, նուիրուած Յակոբեան ընտանիքին, հրատարակուելիք մի միայն իր մահէն վերջ:

Հանոյժով եւ գոհութեամբ գայն քղբատելէ վերջ, 1939ի Զատիկին, երբ Աղեֆսանդրիոյ մեր Վարժարանի «Արի»ներուն հետ, այս երկրորդ տարին ըլլալով կը հիւրասիրուէի Յակոբեաններէ, առաջարկըն ընդունեցայ Ս. Ղազարու տպարանին մէջ գայն ի լոյս ընծայելու, ազգասէր եւ գիտուն Պատրիարքին ազնիւ զգացումներուն հաղորդ ընելու համար բոլոր ընթերցողները:

«Հազարտողեակ»ին կը կցուին երկու «նամակ»ներ, նոյնպէս տասնութնեան տողերով, շատ աւելի մտերմիկ ոճով. եւ Թորգոմ Սրբազան ամբողջ այս քերթութեանց մէջ, խօսելով բնակարանին եւ անոր բնակիչներուն վրայ, իբրեւ հայր մը կ'ուզէ իր գաւակներուն հետ գրուցատրել ժպիտով մը եւ ընտանութեամբ, ինչպէս որ սովոր էր խօսակցիլ Յակոբեան ընտանիքին հետ, ամէն անգամ որ անոնցմէ հրաւիրուելով՝ մօտեքնին կը հանէր մնալ:

Ընթերցողին աւելի հասկնալի դարձնելու համար նկարագրուած տունը, նոյն ժամանակները ափյափոյ քաշուած մէկ քանի լուսանկարները հրատարակութեանս կցել աւելորդ չտեսնուեցաւ . լուսանկարներ՝ որոնք եթէ փափաքուածին չափ պայծառ եւ յաջող չեն, պատճառն օր մը հրատարակուելու կանխագուշակութիւնը իրենց պակսի՛լն էր անշուշտ :

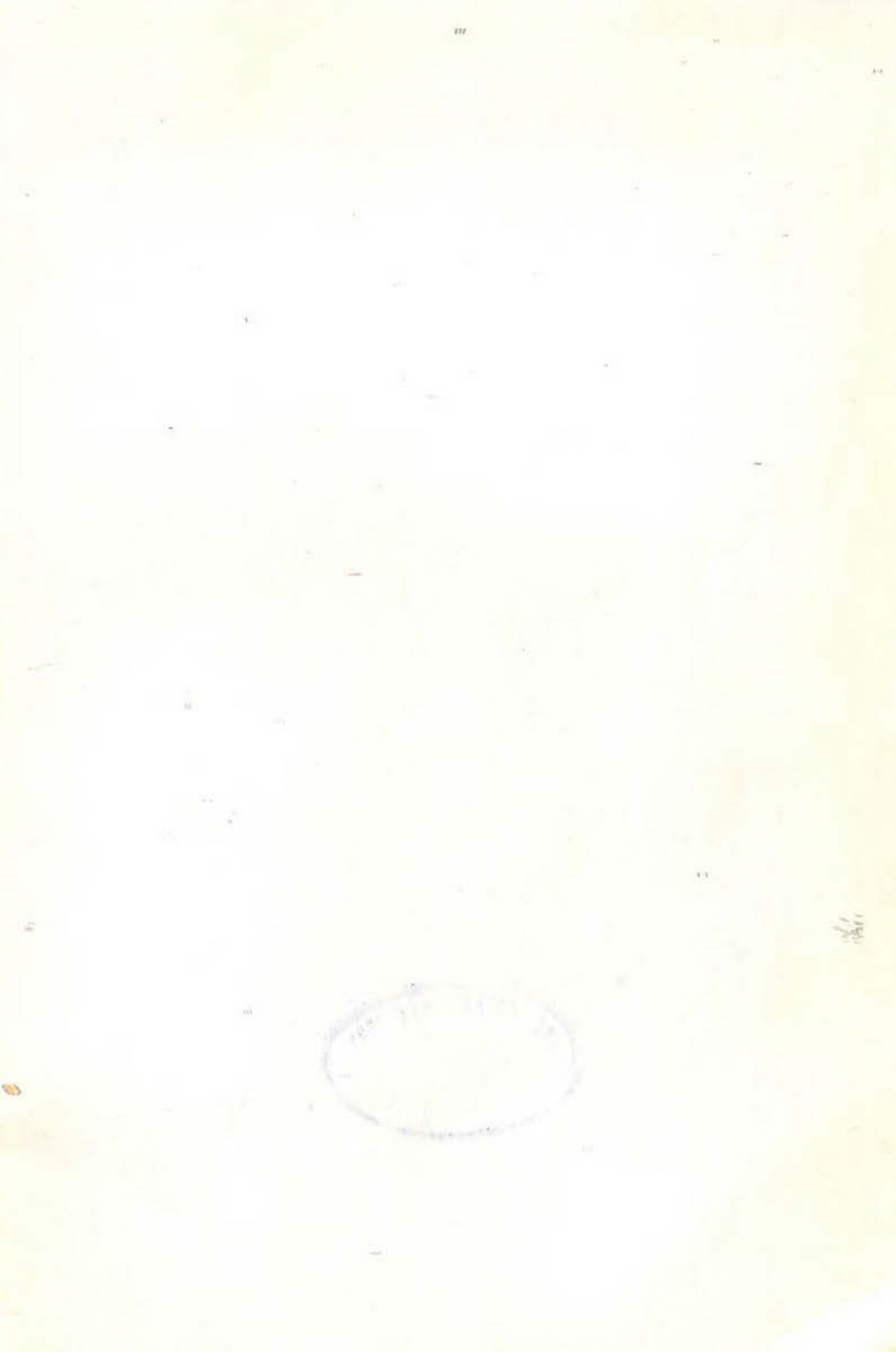
Հիւանդութեան շրջանի մէջ մէկ շունչով գրուած այս հագար տողերուն եւ երկու նամակներուն մէջ ընթերցողը պիտի չփնտռէ ապահով՝ ո՛չ իմաստասիրական բարձր խորհրդածութիւններ ոչ ալ նիւթէն դուրս բանաստեղծական սլացքներ : Սրբագանին նպատակն էր հանելի անակնկալ մ'ընել զինքը սիրող եւ պաշտող Յակոբեան ընտանիքին . ըստ այնմ սրտին այս զգացումէն առաջնորդուած տողած է իր քերթուածը, իբր Դունկիանոս մը, որ ձեւէն աւելի նիւթին ուշադիր, գոհած է երբեմն արտաքին շուքն ու արուեստը :

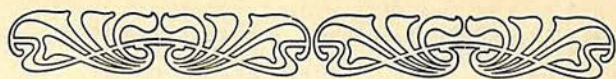
Հանգուց . Սրբագանին վերջին կենդանագիրներէն մին է քերթուածին սկիզբը զարդարող իր պատկերը . զգալի է տարբերութիւնը Եգիպտոսի Առաջնորդին եւ Երուսաղէմի Պատրիարքին . տարիները, եւ անոցմէ աւելի տառապանքները գծած են լայն հակտին վրայ խոր ակօսներ եւ հեզ նայուածքին մէջ կսկիծ մը . Եգիպտոս իր ընծայած վերջին արժանաւոր ընդունելութեամբ ջանաց մոռցրնել անցեալ վշտերը . իսկ Յակոբեան ընտանիքը անսպառ մխիթարանքը վայելեց անգամ մ'ալ, իբր Պատրիարք, ընդունիլ իր յարկին ներքեւ անկեղծ բարեկամը, որ մեկնած պահուն կը խոստանար «Հազարտողեակ»ին երկրորդ հատորիկը պատրաստել :

Հ. ՔԵՐՈՎԱԷ Ա. ԶՐԱՔԵԱՆ

Տեսուչ

Աղեքսանդրիոյ Մխիթարեան Վարժարանին

Հիւսիս – Արեւմուտքը ա'յն Աւանին,
Զոր հընախօսները կը դաւանին՝
Հելիոպոլիսն Հին – Եգիպտոսի,
– Եւ որ, բարբառով արաբախօսի,
Արդ Մաթարիա կը կոչեն մարգէիկ –
Տուն մը կը կանգնի, ճամբուն ճիշտ մօտիկ.
Պալատ մը չէ ան, դըղեակ չէ անի,
Այլ բընակարան մը երկյարկանի,
Որու գեղաշուք՝ պարզ բայց աչքառու
Տեսքը չես ըզգար բնաւ սըրտէդ հեռու:

* * *

Յածուկ պարիսպով, վրան թելէ վանդակ,
Պատ մը կը դառնայ շուրջը բովանդակ.
Շըրջապատին մէջ կայ պարտէզ՝ այգի,
Բուրաստան սիրուն, ծաղկունք բազմազգի
Ածունէր գողտրիկ, մարդ գալարազուարթ,
Յամմիկ եւ շուշան, մեխակ, սոխակ, վարդ:

Անդին բանջարնոց մ'ուր սոխն ու սըմբուկ,
Լօլիկը, լուբիան եւ փըրփրեմ փափուկ,
Եգիպտացորեն, մուլուխիէն բընիկ,
Մէկն անկիրթ ֆէլլահ, միւսն իր խեղճ կընիկ,
Վախով կը դիտեն ամպը սեւ մուխին,
Որ ծըխնելոյգէն վեր կ'ելնէ լըռին:

* * *

Սարփինային վրայ պըլլըւած՝ պասկած,
Սաղարթքնին փըռած իբրեւ զառիգած,
Տես՝ ինչ խայտանքով տունկերը ուրթի,
Բրոնց մէջ Նոյի ոգին կը յորդի,
Պարտէզին շուրջը կարծես կը պարեն,
— Խեղճե՛ր, արդեօք մեր հալէն խապա՞ր են —
Անոնցմէ ոմանք, գինովցած լօլիկ,
Արտաշէղումով մը խընդամուլիկ,
Իրենց կարգէն դուրս ելած, պարտէզէն
Տեսէ՛ք տեսէ՛ք ի՞նչպէս ներս կը վազեն:
Կարծես թէ իրենց խօլ զըւարճանքին
Համա՛ր կը տափէ, զերդ թըմբուկ ուժգին,
Մըլտոց մ'որ երկրի ծոցէն խոր եւ խուլ
Արթեսեան ալիք կը հանէ անդուլ:
Ու ուրթ մը խելառ, հրապուրած անոր
Ձայնէն, կը մագլէ, ոյժովն իր բոլոր,
Վեր աշտարակէն՝ այն երկաթակուռ,
Որուն ծայրը կայ ջրամբար մը մաքուր:
Ջո՞ւր խըմել կ'երթաս, ո՛րթ սիրելի, հոն,
Թէ գինի չինել, ըսէ՛ ինծի, օ՛ն:

Ո՛հ, ո՛հ, չենք ուզեր որ օր մը մարդիկ
Հոտ, վերը, գլտնեն տակառ մը կամ տիկ.
Ձենք ուզեր որ ետ դառնան այն դարեր,
Ուր հրաշքը ջուրէն գինի կը հանէր:

* * *

Բայց անցնինք մեր միւս ծառերուն անթիւ
Որ այդ այգիին փառքն են եւ սլատիւ:

Պէտք է նախ յիշեմ խընկարոյր մանկան,
Գէր՝ անուշահամ միրգն այս Հընդեկական,
Որուն անունովն հաճոյք եղաւ մեզ
Կոչել օր մ'այգին այս մանկապարտէզ.
Եւ ա՛յս պատճառաւ սահմանել անոր
Տեսութե՛ն տեսչութիւ, պաշտօնեաներ նոր:

Յետոյ, էշտան քաղցր, Հընդեկաստանի միւս
Պըտուղն այս, որ մէջն ունի սերի խիւս.

Մատակասկարեան միրգն ապա քընքուշ.
Մօղը, հէլուայէ տօլման այս անոյշ,
Որ լայնատերեւ իր հովանոցին
Տակ կը դիմադրէ արեւին բոցին:

Կայ նաեւ պարկուկը ծիրանազգի,
Որուն բեռան տակ գետին կը հակի
Ծառն համեստազեղ, մայր՝ որ իր որդւոց
Սիրով կ'ըսփոփէ իր սըրտիկը խոց:

Քովը, մեր սալորը, միբդ հատընտիր,
Զոր բոլոր աշխարհ ճանչնայ անխըտիր:

Քիչ մ'անդին, դեղձին, բարեխառն օղի
Ծառն այս աղուոր, ի՞նչ անոյշ կը հոտի:

Աւելի հեռուն, մուշմուլան փոթոթ,
Հինդեղիին այս թըշնամին տըտպոտ:
Տեղ մը, իր կարգին, յունապենին սէգ,
«Կարծես ձիթենի մը» պիտի ըսէք.
Ձեռով պըտուղին իր մանրամարմին,
Պարծանք ծառերու ափրիկեան զարմին:

Թըզենի մ'ալ կայ, բայց դեռաբողբջ
Երեք ծիւ միայն, երեք ձագ դողդոջ,
Որ մայրենի հին կոճղի մ'ըստինքին
Կաթը կը ծըծեն փարումով ուժգին:

Անկիւն մ'է քաշուած սերկեւլի մ'անոյթ
Որ իր կեցուածքովն ամօթղած ըզգոյշ,
Կարծես թէ կ'ըսէ, «Իմ տեղըս չէ հոս.
Զի կըրնար ինծի սընունդ տալ Նեղոս»:

Դեռ նարընջենին ու կիտրոնենին
Այս տեղ յիշուելու իրաւունք չունին.
Թէեւ բազմաթիւ, բայց յոյժ նորատունկ,
Հաղիւ դեռ ծաղիկ ունին եւ բուրմունք.
Սակայն իրենք են – չունիմ տարակոյս –
Այս պարտէղին փառքն ու ապառնի յոյս –:

Անանաս մ'ալ կայ, ըսին. չը տեսայ,
Բայց Սէյլանէն ե՞րբ հոս եկեր է սա.
Կ'իմանամ իրմէ, օրին մէկն երբ նա
Պընակի ոտքով ինձ ներկայանայ:

Յանկապատէն դուրս, տունէն քայլ մ'անդին,
Կայ արմաւենի մ'առոյգ, որ դուռին
Դիմացը կանդուն, չիք ոստիկանի
Կացքով, պահնորդի ճիշտ կը նըմանի:

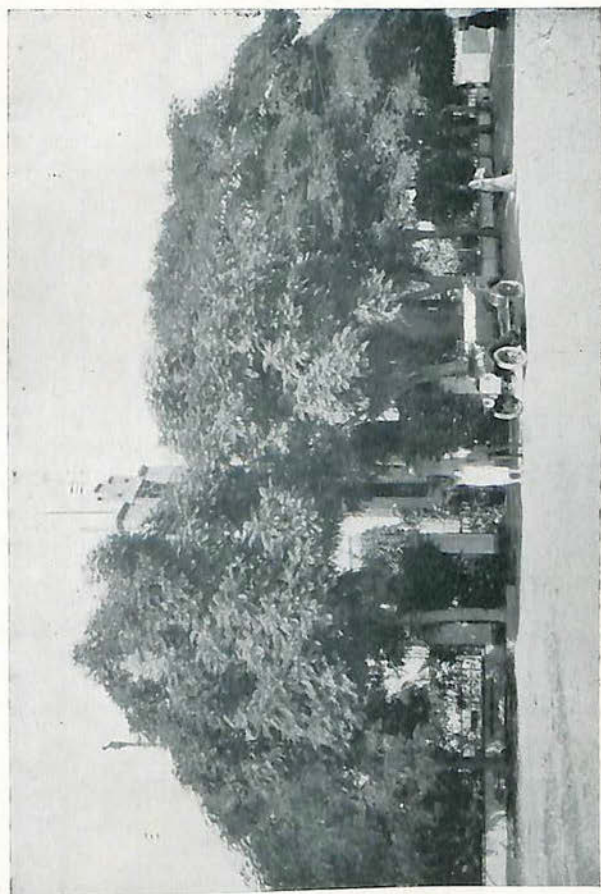
Վերջացան ծառերն. բայց չը յիշեցի
Դեռ աղնըւական ծառն՝ այն որ ինծի
Ինկած է բաժին. թէ ի'նչպէս՝ չ'ըսեմ.
Զեւով՝ պըտուղով՝ անունով վըսեմ,
Պատուիրակն է ան հոս Հընդկաց երկրին.
Իր համշիրակներն հոս իրմո'ւ բերկրին,
Այս պարտէղին մէջ. իրենց քուրմ՝ դենպետ
Նըկատելով զայն, մանուկն ահափետ
Կ'ըլլայ երբ նայուածքն անոր հանդիպի.
Բայց խորհողն խկոյն. «ի՞նչ աղուոր տիպի
Տունկ մ'է այս աղնիւ», կ'ըսէ ինքնիրեն.
Անունն է Փափաս, այդպէս կոչեր են
Քրիստոնեայք զայն հոս, հոգեւորական
Շուք մը տեսնելով կարծես թէ վըրան:
Իրօք Բունքուի, Հընդիկ քուրմի, նուրբ
Մարմին մ'ունի ան. որ, սլացքովն իր սուրբ,
Երկրէն խուսափուկ, երկինք կը նայի,
Իր համար աշխարհ տեղ մ'է ամայի:
Երկընքի կարծես թէ քաղաքացի,
Տուած է այս կեանքին յաւերժ աքացի:

Գազաթին վերայ տերեւներ ցըրիւ
Կու տան իրեն գլուխ մը գլխախըռիւ.
Ու պըտուղներու – սեխազգի կլորակ –
Խիտ խումբ մը կզակին՝ մօրուք բոլորակ:
Հոն կեցած այսպէս երկար հասակաւ,
Քարոզ տայ կարծես ժամեր ոչ սակաւ.
Թէ ունայնութիւն է կեանք – Ներվանայ –
Ուր հոգին մեղքին մէջ կը խըռուանայ:

Ի՛նք քարոզիչ, ի՛նք նաեւ դաւադան
Յոյց կու տայ մեզի հոգւոյն աւադան:
Քա՛ղցը է իր ազդումն, ինչպէս պըտուղներն.
Իր քով կը թօթուէ մարդ մեղքերուն բեռն:
Եւ ինչպէս մարսիչ է հոյզն իր միւրդին,
Նոյնպէս կազդուրող խորհուրդը տեսքին:
Աչխարհիկ դասէն ոչ ոք, կին կամ այր,
Պէտք է մօտն երթայ, դիտէ զայն վեր վայր.
Ղետացուոց ցեղի կը պատկանի ան,
Իր տէրն է մի միայն հոգեւորական.
Այն ալ՝ ամուրի, եւ յիսունը անց,
Պէտք է միշտ լինի մի վորձառու անձ:
Ահա՛ թէ ինչո՞ւ ես զայն ինձ բաժին
Սեփականեցի, ոսկրէն մինչ կաշին:

Պատուէ՛ր ձեզ, ըզզո՛յշ չը համարձակիք,
Ըզբազիլ իրմով, մարդիկ, կընկըտիք:
Միայն Տրդատեան Առաքելիկին,
Որուն մեր Նըւարդն է ազնիւ տիկին,
Կը յանձնեմ պաշտօն քարտուղարութեան,

Որ յորդուոց յորդի, այժմ եւ յաւիտեան,
Հաշուէ, իմ կողմէ, պըտուղներն անոր,
Գըրէ քաղուածը եւ ծնածները նոր.
Եւ այս վաստակին առատ փոխարէն
Վարձք — ոչ իրաւունք — տասանորդ մ'իւրեն:

* * *

Եկէ՛ք արդ երթանք շրջիլ պարտէզը.
Մի՛ վախնաք չ'անցնիր ոտքերնիդ սէզը:

Կը տեսնէ՞ք բիւրեղ սա պալատն աղուոր,
Զոր չալակն առած է փիղ մ'ահաւոր,
Որ չ'ունի գլուխ՝ պոչ, եւ է աններբան,
Տեսնողը կ'ըսէ. «Զարմանալի՛ բան»:
Անոր մէջ կ'ապրին ձուկներ տասներեք.
Ամո՛ւլ թիւ. ինքնին կը մըտաբերէք
Թէ վատ բան մը կայ այս տան մէջ պայծառ,
Ընտանիքն անոր է կարծես չոր ծառ:
Ձեն աճիւր, չ'ունին հարսնիք՝ նըշանտուք,
Չ'ունին զուարճութիւն, կերուխում, խնտուք.
Սա մօտի ջրային քաղքէն գաղթական՝
Տարիներ առաջ անոնք հոս եկան.
Ու մնացին այսպէս անկէց ի վեր հոս,
Կեանք մը ապրելով անաղմուկ անխօս:

Կ'ըսեն ոմանք թէ վանականներ են,
Որոնք խոյս տըւած կեանքի հոգերէն,
Արեւուն լոյսին տակ եւ ամէնուն

Աչքին առջեւ, հոս, կ'ողբան օրն ի բուն,
Պոչերոջին ջուրը ծեծելով միշտ,
Կուլ տալով իրենց հառաչանքն ու վիշտ:

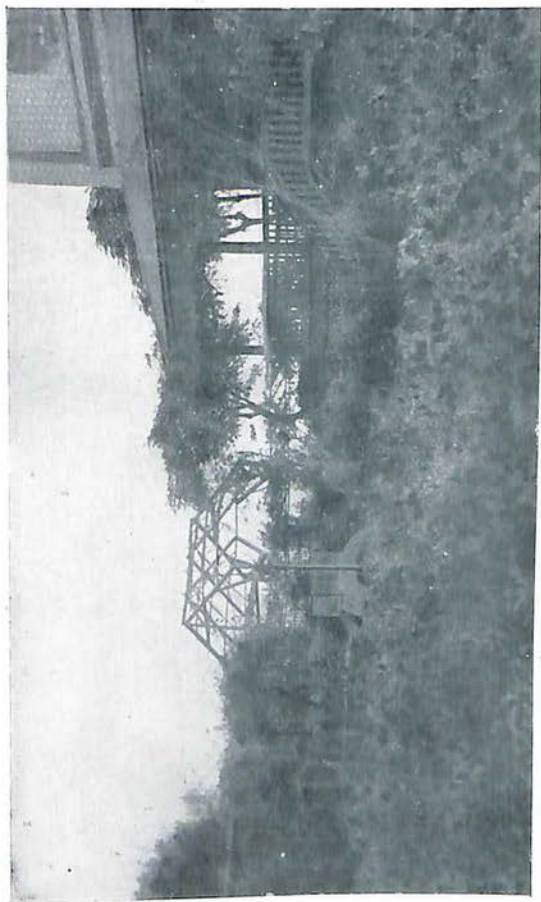
Սահայն նայելով այլոց ալ կարծեաց
Աքսորական են անոնք, հոս քըշուած,
Որ այսպէս իրենց հողւոյն վերկանքին
Հոս կը վըճարեն ահա տոյժն ու դին:
Ո՛րն ալ է ըստոյգ երկու կարծիքէն,
— Բերդ կամ վանք, երկուքն ինձ համար մէկ են —
Մաղթենք իրենց մենք համբերութիւն լայն,
Կեանքերնին չ'անցնի թող ի սպառ ունայն:

* * *

Երթանք արդ տեսնել միւս քաղաքն այն մեծ,
Ուր չըկայ լուսթիւն կամ ողբ դառնահեծ.
Եւ ուր, ինչպէս հոս, մեղ՝ մըթնոլորտը,
Կեանքի կայանն է ջրեղէն ոլորտը:

Տե՛ս բարձրապարիսպ սա շրջանակը,
Որուն մէթը ու կէս խորունկ է տակը.

Կարմրագոյն ձուկեր, լեցուն՝ անոր մէջ,
Անդադար կ'ընեն զըւարթ ելեւէջ:
Կը կայտուն վեր վար. իրե՛նցն է կեանքը.
Անոնց համար քէյֆ է աշխատանքը.
Կ'ածեն, կը ձագտեն, կ'ածին անդադար,
Ու երբ բազմանան՝ կը սպաննեն զիրար.

Այս տե՛ղ ալ նոյն է օրէնքը կեանքին.
Պատերազմ. կիրքերն հո՛ւս ալ կը բռնկին:

Աւազանին մէջը կայ խաղաղիկ
– Ինչպէս բուստէ մեծ եւ լայն մի ծաղիկ –
Կղզի մը խոշոր. անոր լանջքերուն
Վրայ սըփուրած են դալարիք սիրուն.
Որուն՝ ջուրին մէջ ցոլացիկ շուքին
Կը կառչին ձուկերն երբեմն անձկագին.
Եւ յուսախաբ՝ ետ կը փախչին կամ վար,
Պահուրտիլ ջուրին տակ ամօթահար:

Եթէ հացի փշուր կամ չիւղ մը խոտի
Նետես աւազանը, կը փրփրոտի
Յանկարծ քաղցերնին. կը խուժեն սաստիկ
Թափով անոնց վրայ, ու բըզիկ բըզիկ
Կ'ընեն իրարմէ խըլելով զանի.
Եւ խաղաղութիւնը աւազանի
Կը խռովէ հոս ալ խուլ խըղուրտիւնը
Հացի կռիւին, ինչպէս մեր՝ ձեր տունը:

Երբեմն կու գայ պարտէղին շունը,
Դեռ նոր թօթափած ցերեկի քունը,
Ջուր խմել. երկու թաթերովն ելած
Եզերքին վըրայ: Երբ բերանէն բաց,
Իբրեւ ահարկու եւ լայն մի հնոցէ,
Կախուած լեզուն օդը կ'ալեկոծէ,
Եղկելի ձուկերն ի՞նչպէս կու տան խոյս,
Լեղապատառ, լուռ, ահաբեկ, անյոյս:

Բայց երբ ճընճողուկները, թրուչըտելով,
Տաք օդէն, կու գան, կղղեկին վրայ զով,
Հանգչիլ կամ ճըւճալ իրենց երգն անոյշ,
Ի՞նչպէս կ'ենեն վեր, եւ կեցած ըզգոյշ,
Կը թուին ունկընդրել եւ կամ դիտել լուռ:

Ահա տատրակներ զոյգ, մաքրամաքուր,
Կը սիրուըտին հոն, եւ հայելոյն մէջ
Փետուրներուն շողքը փողփողենէջ
Կը դիտեն մեղմիւ: Ի՞նչպէս ձուկերն այն,
Անշարժացած հոն, վայրկեաններ երկայն
Կը նային անոնց, ջինջ ըզմայլանքի
Ձիգ բերումներով, աղնիւ, կաթոգի:

Ա՛խ, կեցէք այնտեղ, տատրակներ անմեղ,
Ի՞նչպէս սիրուն էք դուք եւ շնորհագեղ.
Ե՞րբ մարդուն աչքերն՝ հարս մ'եւ իր փեսան
Ձեզի չափ ամբիժ եւ ըզգաստ տեսան.
Որո՞ւն հագուածքն ա՛յնքան սլարկեշտաշուք
Է որքան այն զոր ահա ունիք դուք:
Ո՞ւր գոյներն իրենց երփն ու երանգը
Խառնեցին այնպէս դաշն՝ ինչպէս ցանքը
Ձեզ դեղաղարդող այնքան շողերուն,
Շիջեւամերձ՝ վառ՝ մարած կամ պըսպղուն:

* * *

Պարտէզը ունի պահակներ երկու,
Ո՛չ շատ սիրուն ո՛չ ալ շատ ահարկու

Կերպարանքով զոյգ մը եգիպտացի,
Ձորս հոս բերած է կարիքը հացի:

Երկուքն ալ մըշակ են, եւ նոյն ատեն
Կը բրեն, կ'ոռագեն, կ'աղբեն, կը յատեն:

Հագած պարեգօտ մը, տիմի կապոյտ,
Գլուխնին թեթեւ լաթ մը փաթթած անփոյթ,
Հոլանի օձիք, թեղանիքներ կախ,
Բոկոտն, ի՛նչպէս կ'ոստոոստեն աջ ու ձախ:

Մէկուն աչքէն մուկ մը կ'ելնէ կարծես,
Բոլորովին չէ միւսինն անոր պէս.
Ան երբ խօսի հետըդ, կը նայի վար.
Ասոր աչքն աչքիդ շուրջը դառնայ յար:

Հասակնին՝ շիտակ. սիրտերնին՝ չ'իտեմ.
Իրենց վրայ ես սա՛ միշտ կը նըկատեմ,
Որ ճիգ կ'ընեն շատ՝ զոհ երեւելու,
Իբր ըստոյգ ծառայ, բախտերնուն հըլու:

* * *

Սակայն պարտէզին, ինչպէս նաեւ տան,
Բուն պահապաններն են եւ ոստիկան,
Ձորս չուն, մեծ ու փոքր, ըսպիտակ, սեւ, գորշ:

Սեն՝ անունը Պլէք, ունի որջն իր խորշ.
Ուր կը մնայ փակուած մինչեւ գիշերը:

30448

A 29277

Կատաղի՛ր դադան, ա՛խ, խիստ քիչերը
Կրնան մօտենալ իրեն, ոռնայ ան.
Այնքան քրծինքներ կը բաշխէ սակայն,
Որ կ'ըմբռնեն քաջ թէ իր մէջ երկու
Կենդանիներ կան. մէկը՝ ահարկու.
Միւսն հեղ եւ քնքուշ. մէկը տընեցւոց՝
Սէր, միւսն՝ օտարաց անեղութեան բոց:
Ոչ — մեծամարմին, հովի պէս թեթեւ
Հանքածուխի չափ մազեր ունի սեւ.
Լանջքին վրայ եւ զոյգ թաթերուն մէջտեղ,
Նոյնպէս ոտքերուն ծայրերը պըճեղ,
Բիծեր կան ճերմակ. ցեղախառնութեան
Կ'ըսեն ապացոյց. աչքերն են զընտան,
Որոնց մէջ կըրակ կը վառի փառփառ,
Խեղ ու քաջ բարքի խառնուրդ անըսպառ:

Երբ հաջէ, սոսկմամբ կը լեցուին օդը,
Մօտի հաւնոցն ու հեռուի հօտը:
Գայլերը լեռնէն կը խորհին. «Լիրը քած,
Կըտոր մ'ոսկորի համար այդքան ցած
Իջեցուցիր մեր ցեղին համբաւը.
Օգնեցիր մարդոց որ իրենց դաւը
Մեր դէմ լաւ լարեն. ու տան մ'ետեւէն,
Հալածուած՝ սրտիդ չարհոգի դեւէն,
Եւեր կը հաջես ճաթած կողորդով»:
— Ի՛նչ խորհին՝ ըսեն այլք, ինքն, անվըրդով,
Կը կատարէ իր պաշտօնն ահաւոր,
Սատանի որդի, մութի թաղաւոր:

Փոքրերն են երկու շուներ ըսկընդիկ,
Դիւրաչարժ՝ երկուքն ալ, ինչպէս սնդիկ,
Կատուէն քիչ մեծ, ճերմակ — սեւ, անպոչ,
Բրդոտ, գէր, ժլպտուն, նայուածքով դողդոջ,
Էզն է ժիժի, միւսը, արու, Սիւյիթ,
Անոր արդարեւ անբաժան Suite.

Ձեմ հարցուցած ի'նչ կու դայ մին միւսին,
Մօտ աղգակա՞ն ալ, թէ լոկ ամուսին.
Բայց սա՛ է ըստոյգ՝ որ կապիկի գիծ
Կայ դէմքերնուն վրայ, խեղեփ՝ անկըսկիծ
Են անոնց նըման. յետոյքներնին փակ
Կարծես կը պահեն կըտաւով մ'անքակ:
Շողոքորթ իրենք, շատ կը սիրեն որ
Այլք ալ իրենց պէս ըլլան կեղծաւոր:
— «Աղուորիկ Սիւյիթ, աղուորիկ Ժիժի»
Ըսի՞ր, քըծնումով անլընաս իժի,
Երկուքն ալ կու դան կը քըսեն դէմքիդ
Իրենց թրջած սեւ քառւորէ քիթ.
Յետոյ, երբ ուզես, կը կանգնին ոտքի,
Երկիւղած, կեցած կարծես աղօթքի:

Եթէ ճըպոտով մ'ոտքերնուն դարնես,
Կը ձգդէ Սիւյիթ սուտ լաց մ'աղեկէդ.
Մինչ Ժիժին կուլ տայ արցունքը լըռիկ,
Ու Պլէքն, անդիէն, իր պարտքն անառիկ
Կ'ուզէ կատարել, կարեկից սրտով
Գըթութեան հաջիւն մ'անոնց ղրկելով:

Եթէ պատահի կռիւ՝ չորս շուներուն
Միջեւ, Ժիժին իր թաթիկը սիրուն
Կ'երթայ կը դընէ էն կատաղածին
Բերնին դէմ գելոց, ու խաղաղածին
Պէս կըռիւն ասեղ, ա'լ ուրախութեան
Չես կընար դընել բընաւ չափ սահման:

Կեղծաւոր կամ ոչ, շընիկներն այս զոյգ
Այս տան կու տան միշտ զուարճութիւն ըստոյգ:
Երկուքն ալ, ի ծնէ պարսկաճըպատակ,
Եգիպտական այս տօթ երկինքին տակ
Կը քալեն կարօտ վարդի՝ սոխակի,
Անոնց յուշքովն է որ, յաճախակի,
Գորգերու վըրայ, բերուած Շիրազէն,
Պառկած, թախծալից, կարծես կ'երազեն:
Չորըրդն է շուն մը, որ թէ ոչ քերծէ.
Ո՛չ քոթոթ, ո՛չ դամբըռ, եւ որ գերծ է
Հակառակ շունի գռեհիկ կողմերէն,
Որ կարծես պարծանք կը սեպէ իրեն
Խելացի չ'ըլլալն, ու կը դաւանի
Ձինքն ենթակայ խա՛ռըն դատարանի:
Անունն է Գառլօ, թէ կ'ուզես՝ Գայլօ.
Գայլի՝ աղուէսի դէմք այլ ընդ այլոյ.
Բայց հասակն է բարձր, գերդ տրեբունի,
Հրամատարի ճիշտ կարծես տիպ ունի.
Աչքեր՝ շողշող, դունչ՝ խոնաւաթուրմ, մեծ,
Լայն վիզ մը, կուրծքին վրայ շեղակի յեց.
Թաթ՝ ոտք, բարձրասրուն, որովայն՝ փոր պիւրկ,
Ականջներ՝ կանգուն, պոչ մազեղ բայց գիրդ:

Գլխէ ֆրանսերէն, նաեւ կը խօսի
 Մեր լեզուն, բայց ոչ՝ հայեւաբն հոսի.
 Կըրթըւած է քաջ, մարմնամարզանքին
 Ուսուցիչն եղած է Միւսիւ Փիանքին.
 Երեք մէթըր բարձր ձողի վրայէն
 Կ'ոստնու համարձակ եւ անապաւէն.
 Երբ կ'ըսես. Assis, կը նըստի իսկոյն,
 Couchez՝ կը պառկի ըսփինքսի հանդոյն.
 Au pied՝ ոտքի կ'ենէն հապըշտապ.
 Pas bougez՝ անշարժ կը կենայ ըսթափ.
 Երբ կը կոչես. Non՝ չը լափեր հացը
 Զոր դըրած են, պահ մ'առաջ, դիմացը.
 Gardes՝ չի տար թոյլ որ առնեն մըտրակը,
 Զոր առջենն ունի, նայուածքին տակը.
 Cherches՝ կը փնտըո՞ւ պահած առարկան,
 Ուր թաքնըւած կամ փակուած ըլլայ ան.
 Հողի տակ, ծառի վրայ, սնտուկի մէջ,
 Գըրպանիդ խորը, կամ տիղմին տակ գէջ.
 Հոտը՝ ճրագ, ու քիթն ըրած առաջնորդ,
 Կը գտնէ անվրէպ, ու ծափերու յորդ
 Տարափին տակ, ետ կը բերէ հըպարտ,
 Հեւ ի հեւ, լեզուն դուրս կախած, զըւարթ:
 Իսկ եթէ պոռաս. «Գառլօ, Attaques, օ'ն»
 Վիշապի պէս շուտ կը խոյանայ հո'ն,
 Զոր իրեն ըրած էիր մատնացոյց:
 Եւ մինչ իր վաղըին անհաս՝ անմատոյց,
 Շընիկներն անդին կ'ողբան լալագին,
 Ինք, վէս, վեր տնկած փընջածայր աղին,
 Կը վերադառնայ խրոխտանքով արդար,
 Գող կատուն վընտած դուրս սարսափահար:

* * *

Ելնե՛նք վեր, մտնե՛նք տունը. բաւակա՛ն
Վարն ըզբաղեցանք. վե՛րն ալ բաներ կան
Նըկատողութեան իրօք արժանի.
Առաջին յարկը ունի մի քանի
Բաժանմունք, այսինքն անքրէ մը աղուոր
Որու աջակողմն են՝ ակնոցաւոր
Դռներով սիւստեայ եւ երեքաջէն՝
Հիւրասրահ մը մեծ, եւ անոր աջէն,
Ճաշարանն, ուսկից իսկոյն կ'անցնուի
Ապակեայ պայծառ սենեակ մը քովի.
Զախ կողմը՝ լուացքի խուցն, ուր նստած է
Սառնոցը, որուն քիթը միշտ բաց է.
Դիմացի դուռը աջէն կը տանի
Պատըզգամ. ձախէն՝ պողաղխտանի
Մայրաքաղաքը, որուն՝ խոհանոց
Կ'ըսեն. ուր կ'այլի միշտ դըժոխքի բոց,
Եւ որուն կողմը սակայն կ'ուղղուին
Մարդկային աչքերն, առտուն, կէս օրին,
Եւ իրկունը, երբ ստամոքսին մէջէն
Որկրամոլութեան զանգերն կը հնչեն:

* * *

Անթրէին տակն է մարմար բովանդակ,
Սեւով ճերմակով գըծած կարկանդակ.
Դիմացը, ճակտին վրայ ճիշտ, կախուած է
Պատի ժամացոյց մ'որ ոսկեղօծ է,

Եւ որ նուագախառնն ձայնով կ'ըսէ
Տընեցւոյ, քառորդ ժամն անգամ մ'«Հո'ս է
Ձեր հանգիստին բոյնը, բայց չ'ըլլաք ծոյլ,
Կեանքն աշխատանք է, ժիր եղէք, ո'չ թոյլ.
Ելէ՛ք կանուխ. շուտ գացէ՛ք ձեր գործին.
Վաստակներնիդ միշտ ձեզմով թո'ղ պարծին»:

Իսկ ինձ պէս հիւրին, ա'խ, կ'ուզէի որ
Ան կարենար տալ սանկ պատուէր մ'աղուոր.
«Ինչպէս չ'ուտուիր միսը առանց աղի,
Նոյնպէս պէտք չէ որ տաք սէրը պաղի.
Թէպէտ սիրտերն հոս պաղիլ չեն գիտեր,
Սակայն դուն ինքդ ես միշտ քու անձիդ տէր.
Հասկըցա՞ր...»: – Այո', բայց երբ ես եկայ,
Ժամացոյց չըկար հոս, երկի՛նք վըկայ.
Այսօ՛ր էր որ ան ըսկսաւ քարոզի,
Թող տըւած խըռ ձայն մը ճիշտ խորոզի:

Կից պատին վերեւ, ժամացոյցին դէմ,
Ոսկրացած գանկ մը կայ մեռելադէմ.
Լեռնայծի մը գլուխն է եղջերապերճ,
Որ կեանքի արշաւն աւարտելէ վերջ,
Հիմակ հոտ գամուեր է, եւ կը խօսի
Ատկէց, երբ առջեւը նըստած՝ խուզի
Կամ հինտի կ'ուտեն մարդիկ. – «Ձափ՝ սահման
Դըրէք վայելքնուդ, օր մ'ինծի նըման
Կ'ըլլաք ամէնքդ ալ. վախճանն աշխարհին
Այս է. թո'ղ ի զուր տեղը չը սահին
Ձեր կեանքին օրերն. ի՞նչ է սէրն, ի՞նչ՝ ահ.
Առաքինութիւնն է միայն անմահ»:

Տըպաւորութեան տակ այս խոհերուն,
 Երբ դացի անդին, քայլ մը լոկ հեռուն,
 Եւ տեսայ պատին վրայ զետեղուած՝ մեծ
 Հանդերձակախան մ'անշարժ՝ լուռ՝ անհեծ,
 Ան, իր կիթառի ձեւով, ինձ թուեցաւ
 Տաւիղ մ'որ կ'երգէր կարծես խինդ ու ցաւ.
 «Խոտի նըման է, ա՛հ, կեանքը մարդուն,
 Բարութեան մէջ լոկ փնտռէ՛ սէրը դուն.
 Ըստուերի՝ հովի պէս կ'անցնիք ասկից,
 Մե՛րն է տառապանք, վիշտ, արցունք, կսկիծ.
 Կ'ապրիս՝ թէ կրնաս թողուլ յիշատակ
 Քեզ՝ ճրագ մ'անչէջ մութ երգիքի մը տակ.
 Եթէ կրնաս որ մարդիկ քեզ յիշեն
 Մահէդ վերջ սրտով մը զըւարթ ու չէն»:

* * *

Մօտը կայ վերի սանդուխը, բայց վեր
 Չ'ենենք տակաւին, պէտք է տեսնենք դեռ
 Հիւրասրահն ու միւս բաժանումները,
 Կարգն յետոյ կու գայ տեսնելու վերը:

Հիւրասրահը ճոխ է զարդարանքով,
 Ձահ, գորգեր, բազմոց, աթոռ՝ քովէ քով:
 Հայելւարանին ներքին կամ վերեւ
 Ժըպտելով միմեանց կ'ողարկեն բարեւ
 Լուսանկարներու ստուերներուն մէջէն
 Սիրելիներու դէմքերն ուրախ՝ չէն.
 Անկիւն մը, տղամարդ մ'ուշիմ եւ հըզօր

— Արոյր արձանիկ, առտընին գեղօր —
Գիտութեան լոյսին ջահն ունի ձեռքը,
Խաւարին կարծես կանգնած եղերքը:

Դէմն ուրիշ կոյս մը կայ, որ՝ մատնահար՝
Ժամացոյցի գունդ մը կը ճօճէ յար:

Անդին, ըզմայլման մէջ թաղուած խորին,
Ելեքտրադաշնակն հանդձած է լըռին.
Մէջը կը նիրհեն մեծ հանճարներուն
Երկնած երգերն եւ նուագները թըրթռուն,
Ծակոտկէն թուղթի գալարներու վրայ:

Սրահն յանկարծ ուժգին յոյզով կը դռայ,
Դըղըրդելով հետը տունն համօրէն,
Երբ մատնահըպում մ'ըստեղնաշարէն
Ներս կը սրսկէ շունչ մ'հողմաշարժ օդի:

Երաժշտութի՛ւն, թո՛ղ մըրըրկոտի՛
Ա՛խ, սիրտըս քեզմով: Նըւա՛րդ եւ Արմէն,
Առաքե՛լ, Ներսէս, իմ ցաւերս ամէն
Գիշերուան խորքէն ի՛նչպէս տըւին խոյս
Երբ հրայրքներուդ սուրբ կազդոյրը հոգւոյս
Փոխանցեցիք օր մ', արթնցընելով
Քընած ձայներու ջրվէժքն հոգեթով:
Ա՛հ, խաղաղութիւնն, երգերէ՛ ծընած,
Ո՛հ, խաղաղութիւնը, նուագով սընած,
Թո՛ղ, ծաւալի միշտ այս տան մէջ բարի,
Իրմո՛վ թող միշտ սիրտը հոս պարարի:

Սպասներով հարուստ ամբողջ կը փայլին
Ասպակեղարանքը ճաշարանին:
Ջահագուճաթ մը մեծ, իր ճրագահոյլով
Կը սըփռէ լոյսին հետ կարծես գորով:

Սեղանն է անոյճն այն ժամադրավայր
Ուր կը խմբուին զաւակներն ու հայր,
Աղբական, խնամիք, ու անոյճ հողին
Անմոռանալի անմահ մայրիկին:
Բարեկամ, օտար, կրօնաւոր, աղքատ,
Կը գտնեն հոն միշտ սէր ու սնունդ առատ:

Նահապետական չէ կարգուսարքը.
Եւրոպականցաղ նրբացած բարքը
Գործած ըլլալով իր մօտքն հոս կանուխ.
Բայց կը բուրէ թանն հոս միշտ անանուխ:
Ծոթրինն է միտին հոտն աւանդական,
Հայրենիքէն հոս անթիւ յուշեր կան.
Նոյն սիրով ամէնքը կը ճաշակեն,
Եւ կ'ըմպեն կարծես թէ նոյն բաժակէն:

Ու երբ ձայն մ'«ըզհաց մեր հանապազօր...»
Կ'աղօթէ, ինձ ցոյց կու տայ լոյս մ'հըզօր
Աղքատի՝ որբի ձեռքեր դալկացած,
Որ այս սեղանէն կ'առնուն իրենց հաց:

Չեմ տեսներ կահերն ալ, ըսպառքն ոսկի,
Աչքս անոնց վրայէն վեր կը սողոսկի

Դէպի արձանն այն, պատկեր պղնձակուռ,
 Ուր մարդ մը հուժկու, հողիով մաքուր,
 Ալեկոծ նաւէն իր, ճիւղով մ'արի
 Կը նետէ դօտի ազատարարի՝
 Ընկղմող մարդոց: — Այս տունի տիրոջ
 Պատկերը չէ՞ դէմքն այդ սիրաբողբոջ.
 Դժբախտութեան ծովն ընկղմածներուն,
 Որոնք հոս քու քովդ եղան կամ հեռուն,
 Քանի՞ անգամներ դուն երկարեցիր
 Ազատարարի ձեռքեր կենսածիր:
 Արժէք չ'ունին մեր աղօթքն ու օրհնէնք.
 Թո՛ղ այդ արձանն իր խորհուրդովն աննենդ
 Սրբէ այս սեղանն, երկնային հացին
 Խառնելով անոր օրհնութիւնն անդին:

* * *

Ապակեսենեակն եկէք ինձ հետ արդ.
 Կը տեսնէ՞ք ո՞րքան պայծառ է եւ զուարթ
 Ներսն ու դուրսն իրար կը դիտեն հոն միշտ,
 Զերդ բարեկամներ անտրտում անվիշտ:

Ահա շըմինէն, օճախն հայրենի,
 Շապիկ եւ փողկապ հազած քաղքենի:
 Երբ փըչէ ձըմբան բուք եւ փոթորիկ,
 Առջին կը շարեն մինտէր աթոռիկ,
 Ու մինչ ծըխնելոյզը կը քաշէ վեր՝
 Կըրակին ծուխն եւ ածխածին կազեր,
 Կայծուտ մոխիրին մէջ կը խորովեն

Շաղանակ խաղում եւ մըսրացորեն:
Ու այսպէս կ'անցնի անձին ձմեռը,
Կազդուրելով ողջն ու կիսամեռը:
Քիչ մը կրակ ներսէն, դուրսէն քիչ մ'արեւ
Կը զուարթացընեն հոս կեանքն արդարեւ:

Կաթ կու տայ կատուն փոքրիկ ձագերուն,
Շընիկները խաղ կը սարքեն սիրուն.
Նարկիլէն, անկիւն մը բաղմած, կու լայ
Իր գլխուն ինկած կըրակին վըրայ.
Տապեղ, տոմինօ, ըսքանպիլ, խաղթուղթ,
Սուրճ, թէյ եւ թըմբի, կամ տուղտի մըդպուխտ,
Կը դրաւեն ժամեր: Հեռաձայնն յաճախ
Կու գայ խանգարել ժամանցն այս ուրախ.

Մենուֆիէ, Սոհակ, Մելլավի: Երբ ութ
Կը հընչէ ժամը, Հայրիկն «Ասիո՛ւթ»
Կ'ուզէ անձկագին. ա՛խ, տեսնե՛ս, ի՛նչպէս
Կը թրթռայ ձայնը, երբ կ'ըսէ. «Ներսէս,
Արմէն, ի՞նչպէս էք, ինչո՞ւ պատասխան
Չը գրեցիք գիրիս. իմ գիրիս փոխան
Ես՝ ալ չեմ առած գիր. ա՛խ, տէրտըս մի՛
Նորոգէք նորէն. հոգիս չը տրտմի՛»:

Անցնինք. ինն է ժամը, եւ ուտիօն
Ահա կը փրոէ իր ձագարը, հոն:
Շատո՞նց վերջացած է ալաթուրքան.
Վիէննա, Մոսկուա Պոլսէ վերջ կու գան
Մեղ լըսեցընել իրենց երգերը...

Նորէն կը բացուին սրտիս վէրքերը.
Ինչո՞ւ Կարինէն, Սըվաղէն, Վանէն,
Զը լըսէինք ձայն մ'երգ մ'ալ հայերէն:

Զորնա՛ս, ջնջըւիս, անէծքի ծընունդ,
Այրըւի՛, վերնա՛յ աշխարհքէս անունդ.
Յեղ չար, իժերո՞ւ բոյն, հըրէ՛չ գազան,
Որ խողխողեցիր աղբ մ'անպարտ, դաժան
Ծըրազիւրներուդ իրագործումին
Զոհելով անոր հողին եւ մարմին.
Բայց ինչո՞ւ հողին... ո՛չ, ո՛չ, կրնաս դուն
Կորզել մեր երկիրն, դարաւոր մեր տունն,
Անդօր սահայն միշտ պիտի մընան քու
Հարուածներդ մեր հողւոյն հասնելու:

Ան, ա՛խ, այդ հողին, պիտի ապրի յար
Մեր պատմութեան մէջ, իբրեւ ճիշն արդար
Դատի մը, խրախո՞յս յաւիտենական
Մեր սրտին, քեզի ալ՝ վրէ՛ժ անվախճան.
Քու ցաւի նուազներդ ու սեղեխ կեանքիդ
Թո՛ղ ձայներն հնչեն... Ե՛մ ես աներկմիտ
Թէ չը կորսըւիր բնաւ արդարութեան
Զայնը՝ ան հնչէ պիտի յաւիտեան:
Պիտի լըսէ զայն Անմահն երկինքէն,
Ու քու արիւնռուշտ հողւոյն ոխն ու քէն
Պիտի պատժըին, պիտի փըճանա՛ս
Ո՛րքան ալ տքնիս, ո՛րքան ալ ջանաս:
Պիտի դերեղման, ա՛խ, ըղբեղ տանի
Ծոցէդ հուսկ ծընած ոճիր մ'ընտանի:

Եթէ բնութիւնն իր ունի օրէնքն որ
Հէք՝ տըխեղծ ձայներ, այսքան հեռաւոր
Ափերէ հնչուած, լըսուին մինչեւ աստ,
Կա՛յ անշուշտ օրէնք մ'հըղօր՝ դերիմաստ,
Որ խըղդուած խըղճին խըղուըրտիւնն է՛ն խուլ,
Հծծիւններն, ելած հիւղերէն խարխուլ,
Բարձրանան մինչեւ ունկնը Անեղին:

Դրօ՛շ դժբախտ, կարմիր – կապոյտ ու դեղին,
Որուն՝ մեր խոց յոյսը պահ մ'յառեցաւ,
Մէջըդ պարուրէ, մեր հաւատքն եւ ցաւ.
Մե՛րն ես, մեզի՛ պէտք է օր մը, նորէն
Դարձընես զանոնք, երբ Ազգն համօրէն
Պահանջէ քեզի յանձնածն այդ աւանդ,
Գանձն իր կեանքին, իր հոգւոյն մանաւանդ:

Ապակեսենեակն ինծի կ'երեւի
Սուրբ վայր մը հիմա. գըլխուս վերեւի
Ջահն հնգաստեղեան՝ անոր տաճարի
Շուքն է հաղցուցեր. մէկ մէկ կամարի
Կը նմանին ահա նեղ ամբարձաճիդ
Սա պատուհաններն, իրենց թափանցիկ
Երկնագոյն շղարչէ վարագոյրներով,
Որ կազմեր են հոն ամպեղէն մի ծով:
Դուրսի բարձր ու լայն Բուսիանիս ծառն
Որ արիւն ու բոց կը հագնի ամառն,
Երփնապակիի պատկեր մ'է ահա,
Լուսամուտներու բիւրեղին վըրայ:

Անկէ՛ղ մօրենի, ո՛հ, Աղգիս Հայոց
Ան կը նըկարէ ցաւերուն հընոց:
Իր բոցին շառայլը ծաթեր է ներս,
Կը նշմարեն զայն տամկացած աչերս,
Դարբինի արօյր արձանիկին վրայ,
Որ չըմինէին վրայ կը բարձրանայ:

Բռնկած բայց չ'այրող ծառը, հոն կանգուն,
Սալին վրայ հակած այս կտրիճն անքուն,
Խորհրդանշանքը չե՞ն մեր ցեղին:
Մոսկուս', Ըստամպուլ, արեան հեղեղին
Դահիճներն այդ զոյդ, թող երգեն, պարեն,
Նայուածքնին կուրցած արեան չըպարէն:

Դուն, քաջ եւ արի Աղգ իմ սիրական,
Թո՛ղ, թո՛ղ վիշտիդ լացը՝ կոծն ու կական,
Ճակատագիրիդ սալին վրայ հակած,
Հաւատքով, սիրով, յոյսով անկասկած
Պինդ աշխատանքով եւ վստահութեամբ
Կոփէ՛ քու բախտը. ու դուն, տըխո՛ւր ամպ,
Որ մեր աչքերէն, զերդ ափ մը փոշի,
Ծածկեցիր երբեմն երկինքը յոյսի,
Հեռացի՛ր այլ եւս, որ դարձեալ տեսնենք
Հայրենիքին աստղը անոյ՛ճ՝ աննենդ:

* * *

Ժամէն դուրս կ'եննենք, ու քովի բակը,
— Պատըշգամին լայն հըրապարակը,

Որ նախնուն — յատակ դաւիթ մ'է երկայն —
Կը կենանք անշարժ, ու կը դիտենք զայն:
Հիւսիս արեւմուտքը հիւրասրահին
Ճեմեւրաւայր մ'է, բաղրիքով առջին.
Ձեղունն է փայտեայ, բարձր ու դուրս հակած
Յըւիքով մը լայն, որուն վրայ՝ փակած
Են ճենողկոյղի մը ճիւղքը դաւար,
Տան մէջքին կանանչ մետաքսէ կամար:
Ամբան արեւին, հովանոց մ'է ան.
Աշնան թօներուն դէմ՝ պատըսպարան:
Երբ դարնան զեփիւռը մեղմիկ վըշէ,
Ձմրան, երբ քամին ոռնաձայն ճըշէ,
Հոս, այս բացօթեայ սրահին մէջ է որ
Կը ճանչնաս բնութիւնն ահեղ կամ աղուոր:
Աթառուան պարզկայ գիշերները զով,
Ծառերուն մէջէն լուսինն երբ նազով,
Ձերդ կոյս ամօթղած, իր շողքն արծաթէ
Ձմրուխտ կըտուրին վրայ հոս կը ծաթէ.
Մինչ գորտերն հեռուն իրենց կռկոպոյով
Կը լեցնեն ճահիճն ու տղմալից ծով,
Ծղրիթն ու ճիճին, չ'իտես ո՛ր խոտին
Կպղած, գիշերուան էն անոյշ օդին,
Մինչ իրենց անխոնջ երգը կը ճըղզան,
Եկո՛ւր, եկո՛ւր հոս, հոգերդ այլազան
Մոռցած, պահ մ'եկուր հոս, եւ դի՛ր հոգիդ
Աստղերուն աչքին տակ վառ անքըթիթ.

Սակայն բե՛ր այստեղ սիրտդ վըշտաբեկ
Մայիսի օդերն, յաւէտ քան երբեք,

Երբ ցախսարեկներն ու ճընճղուկները
Հարիւրներով հոս կը խմբէ սէրը:

Տէ՛ս դրանդիին վրայ, գերանի մ'ետին,
Կեցած է մարին, որ չ'իյնայ գետին
Աղածրի ձագուկը նորափետուր.
Ա՛խ, ի'նչպէս անոր կ'ըլլայ ձայնատուր՝
Ընելու իր Թռիչքն առաջին անվախ.
Ինչպէս կը վայլին աչուկներն ուրախ
Քիչ մ'անդին կեցած է վարուժանը,
Պահապան՝ դիմացն ըսպասող շանը:
Ուրիշ մը, կտուցին՝ ծըւէն մը բուրդի,
Ճիւղին վրայ, սիրտը սիրով կը յորդի
Մինչ արուն, դէմը, վերի անկիւնը,
Շիւղերով պատին կը հիւսէ բոյնը:
Տերեւակոյտի մը մէջ կ'երեւի
Գըլուխ մը, խառնուրդ ճերմակի սեւի.
Թխսամայր մըն է, որ ձուերուն վրայ
Գիշեր եւ ցերեկ անքուն կը դողայ.

Թռչնաքաղաք մը կայ երկնագաւառ
Այս ձեղունիս տակ կանաչակամար
Ամէն դիւ շարժում, ամէն կողմ բոյներ,
Երգ ու ճըւճըւանք միջոցն են բռներ:

Ո՛վ վարձակալները բարի՝ այս տան,
Որ չ'ունիք ոչ մէկ պատճառ տրտմութեան.
Որ չէք հերկեր, ո՛չ ալ կը հնձէք բնաւ,
Ու չտեմարաններ ունիք միշտ անբաւ,

Որ չէք մաներ ընաւ, ո՛չ ալ կ'արդուկէք,
Ու նոյն ինքն անբիծ գեղեցկութիւնն էք,
Չենք ուզեր ձենէ վարձք բընակութեան.
Զմրուխտ յարկն այս ձերն ըլլայ յաւիտեան.

Մեզի՛ ալ տուէք, միայն, երջանկութիւնը,
Որով միշտ այսպէս լի է ձեր տունը:

* * *

Երկրորդ յարկն ունի բաժանմունք եօթը,
Հինգը ննջարան, միւսն իրենց յօղը.
Լուացարան եւայլն: — Անկիւնինն է լայն
Քան մէկալները, ինչպէս եւ երկայն:
Շիք պահարաններ ըզգեստի՛ լաթի,
Հայելադարանք, գորտցներ, բազի
Կըտուցի գոյնով. ըզգեստակախան
Մը փայտէ. կազմովը՝ ծառանքման:
Սիւստակ մետաղէ դարդի՛ծ մ'որ ունի
Մըժդարգել եւ ինչ որ հանգիստ քունի
Պայմանք են. բարձեր, անկողին վերմակ,
Ամէնքն ալ մաքուր, ձիւնի պէս ճերմակ:
Կախուած է սնարին քով ձայնախօսը,
Ինչպէս գըրպանին վրայ ինքնահոսը.
Անտաքին քով կայ բազմոց մը սէտիւր,
Անդին, հայլիի մ'առջեւ փոքրադիր,
Ժամացոյց մ'աղուոր, որ մարմարեօնէ
Մարմինի մը մէջ կը պահարանէ
Ելեքտրամըթերք մ'երկամեայ պաշար՝
Ժամանակացոյց շարժման ինքնալար:

Ուրիշ հայլիի մը առջեւ, քովը,
Ուր մերթ կը փըչէ բաց դուռին հովը,
Շարուած են մեծ փողըր դեղի շիշեր,
— Ամէնքն անուշով այս տեղ չեմ յիշեր —
Անոնց մէջ կան Փրուդ սօլդ եւ քինին,
Զոր կ'առնեն մարդիկ երբ կ'ապաքինին.
Ինչպէս նաեւ պիքարպօնադ տը սուտ,
Եւ վիլլա քապրան, թընդանօթ անսուտ:

Մօտը, պատէն կախ, դործիք մ'եւըս կար,
Ելեքտրաշըփիչ մարձումի համար.
Սրճեփոց մըն ալ, փայլուն մետաղէ,
Ըզզո՛յշ, մի՛ դպչիր, ձեռքըդ կը տաղէ:
Ելեքտրաճարմանդ մը, բարձին տակէն.
Կը վառէ ջահը, կախ՝ առաստաղէն:

Միւս չորս սենեակներն աւելի փոքր են
Համեմատաբար՝ մէկը մէկալէն:
Ամէն մէկն ունի դարդիճ, զոյգ կամ մի,
Դեղին մետաղէ, որ ժանդոտումի
Չէ բնաւ ընդունակ. հայլիի, դարան,
Ըսպասներ պէսպէս, գըղըրոց, պահարան:

* * *

Վարի յարկն էր վայր դործի՝ զբօսանքի,
Սա՝ հանդիստի, քնոյ եւ երազանքի:

Կէս դիշերէ ժամ մ'առաջ կամ ետքը,
Յաճախ աւելի կանուխ, երբ հե՛տքը

Ձէ մնացած ա'լ ոչ մէկ շըշընկոցի,
Բացի հեռաւոր խուլ ողբուկոծի
Հծծիւններէն, զոր ծղրիթն ու գորտը,
— Անբաններուն է'ն դատարկապօրտը —
Գիտեն կըցկըցել գիշերուան մէջ լուռ,
Քնացողներու իբր օրօրերդ տըխուր,
Ամէնքը կու գան, խոնջ, քայլամուր,
Ամռքել օրուան տաժանքնին բոլոր:
Անխըլիբա քունին ընկըղմած ծոցը,
Անոր մէջ մարել հոգերուն բոցը:

Կը քնանան ամէնքը մեղմիկ հեւքով.
Բաց պատուհանէն մինչ գլխընուն քով
Կը շնչէ գեփիւռն անոյշ՝ գիշերուան,
Անմեղ սիրտերու հեղիկ պահապան.
Մինչ զստացաւէս անքուն՝ ասդին ես,
Անողորմ բախտէս պատժւած կարծես,
Կը տապկըւիմ մէջը տապի տօթի,
Քրտնաթոր, նըւաղ, բայց ոչ անօթի:
Ու կ'երազեմ, աչքըս մութին մէջ բաց,
Ինչ որ կ'երազեն միւսները, քընած:

Տանուտէրն արդոյ կը տեսնէ վերին
Եգիպտոսն ամբողջ արթէգեան ջրհորին
Ալիքներուն ծովը գիւթաւալ,
Յուռթի՝ կանանչցած մարդ ծովածաւալ.
Ու Սահարայի անապատներէն
Պատուիրակութիւն մը եկած իրեն,
Կը խնդրէ իրմէ յոյժ թախանձահայց,

Աստուծոյ սիրոյն, հեղ մ'իրենց տալ այց.
Ու Մովսիսական սուրբ գաւազանով,
Բըղխեցնել հո'ն ալ ալիքներու ծով:
— Զ'ունիմ ես գործիք ու մարդ բաւական.
Ծաղկեցնելու աւազան մ'այդքան

Մեծ, կ'ըսէ անոնց տանուտէրն ազնիւ.
Ունեցածս ամբողջ կը բաւեն հազիւ
Իմ հոս ըսկըսած տասնեակ հորերուս,
Զը տոկար այդ ծանրը լուծին մեր ուս:

Կը կրկնեն անոնք. — կը հաւատանք որ
Ողորմածն Աստուած գործն այս փառաւոր
Պիտի կատարէ քու ձեռքով միայն,
Ընդունէ՛ թէ իր սուրբ հրամանն է այն:

Կը ժպտի քունին մէջ տանուտէրը.
Ու երբ կը բանայ նա իր աչքերը.
Կը տեսնէ գիմացը նստած Գարրօն,
Որ փրնհազեղ պոչը կը շարժէ հոն:

* * *

Ն Ա Մ Ա Կ Ա.

Արմէն Տուտուին, Ներսէս պապային,
Կը ղրկենք նըւէր, ոչ փէքմէղ — դային,
Այլ պարպունեայի իւղոտ թաւային
Համեղաճաշակ բերքը ծովային:

Կը ղրկենք նաեւ աւասիկ մէկտեղ
Ո՛չ բողկ, ո՛չ պըրաս եւ կամ ճակընդեղ,
Ո՛չ լապտերի մոմ, եւ ո՛չ ալ կանթեղ,
Որոնցմէ այնքան առատ կան այնտեղ.
Այլ քիչ մը բըրինձ եւ որթի տերեւ,
Մեր այս պարտէզէն հանապաղարեւ.
Իրենց ընծայուած ողջոյն եւ բարեւ
Ու մեր մեծ սիրոյն չընորհն աղներեւ:

Բրինձին մէջ դըրէ՛ք աղ, մաղտանոս, սոխ
Եթէ կը կամիք, քիչ մըն ալ աղոխ.
Անոր վրայ ծածկած փոշիոտն այն ցօղ
Լըւալէ վերջը ջուրին մէջ վաղող:

Յետոյ փաթթեցէք մէջը տերեւին,
Վաղ առտու, կանուխ լոյսովն արեւին,
Բրինձի այս խիւսէն. բայց ամենեւին
Պէտք է մէջիններն դուրսէն երեւին:

Երբ սանին մէջէն բըղղայ. «Եղեր եմ»
Եափրախով տօլման, ա՛խ, հոտը սիրեմ,
Իսկոյն կը ջարդէք սալադան փըրփրեմ,

Վըրան՝ ձէթ, լեմոն, բայց ի՞նչ, ցնդեր եմ,
Մընացածն ալ ո՞վ չը գիտեր միթէ,
Հաց, կամ պաքսիմատ, լաւաչ կամ փխտէ.
Ո՛րը ուր կ'ուզես. ա՛լ սիրտըդ գիտէ,
Ու քիչ վերջ կը զգաս թէ փորըդ կուշտ է:

Բայց պէտք է ձեզի խըրատ մը տամ դեռ.
Տօլման ու ձուկը խառըն չեն ուտեր.
Ձեն դըններ մէկը միւսին առընթեր.
Ձատ համ, հոտ ունին, եւ զատ ունին դեր:
Թէ մէկտեղ ուտէք, ներսը մեծ կըռիւ.
Կ'ըլլայ, զի մէկն է կըրակ, միւսը խռիւ.
Սուզանաւ է ձուկը խայտախարիւ,
Տօլման զրահաւոր, մէջը՝ զօրք լըրիւ:

ՆԱՄԱԿ Բ.

Պատասխան չ'առի գրբած նամակիս.
Եղա՞ւ ասիկա. կարծես քամակիս
Մէջտեղին զարկաւ ձեր լըռութիւնը,
Հոն շաչելով իր անխօս թընդիւնը:

Այս ինծի ա'յնքան մեծ հոգ եղաւ որ,
Միշտ կը մըտածեմ, ո՞վ է մեղաւոր.
Ե՞ս որ տօլմային ու ձուկին փառքը
Երգեցի սրտանց, թէ չոգեկառքը,
Որ չ'ունեցաւ ոտք՝ ոտանաւորիս
Ճուղապ բերելու: Արդեօք, ծոմ՝ փէհրի՞դ
Պահած էիք դուք, կամ կը պահէք դեռ,
Որ չը կրցաք ձեր գլխուն ըլլալ տէր:
Բայց հընա՞ր է որ ձուկին, տօլմային,
— Որոնց դեւերն իսկ, կ'ըսեն, կ'ըզմայլին —
Դիմացը նստի մարդը ծունկ — բարեւ,
Կամ շուրջը դառնայ զերդ լուսին — արեւ,
Առանց յարձակում գործելու վրանին,
Կարծես խիստ կղպանք գրբած բերանին.
Եւ կամ արդեօք դուք վշտացա՞ք սաստիկ,
Ու սեպեցիք գիրս օգու՞մ ուռած տիկ.
Վասնդի, ա՛խ, չէր կրցած յիշել ան
Սմբուկն ու լօլիկ ու թարմ Փասուլեան,
Որոնք պառւլին մէջ եղբայրաբար
Նըստած էին քով քովի անբարբառ:
Ի՛հ, կրնայ ըլլալ՝ այնքան տափակցած
Է աշխարհ հիմակ, վեր վար, բարձր ու ցած՝

Մարդոց եւ իրաց մէջ այնքան քիչ կայ,
Որ սոխն ու սխտորն ու կաղնին հսկայ
Մեղի պէս ունին ըզգացում պատուոյ,
Կ'առնըւին, եթէ մոռնանք զիրենք, ո՛հ,
Կամ պէտք է որ մենք իրենց փոխարէն
Յաւինք կամ հրճուինք բարեկամօրէն:
Մերթ գոմ է սիրտը մարդուն, մերթ պոստան,
Ըստէպէ կը բուսնի հոն խոտ. կը վխտան
Անոր մէջ յաճախ սողուն եւ կապիկ,
Մարդու ձեւ հագած, կամ կընոջ շապիկ:
Կամ արդեօք ցաւցի՞ք որ մեր նամակին
Մէջ չէինք յիշած թէնճիրէն անգին,
Պըղինճ խաբախով – մզկիթի դմբէթ –
Համարելով զայն առարկայ անպէտ,
Ու թապախները, ձին ճերմակ մաքուր,
Որ զերար գրկած էին ամբակուռ,
Մէկը՝ տակը, վրան՝ միւսն, իրենց ծոցը
Առած աղամանն ու պղպեղնոցը:

Բայց ինչո՞ւ ասանկ փուճ խնդիրներով
Երեսնուդ փըչենք խիստ բառերու հով.
Պատասխանէս վա՛ղ անցանք, վէսսէլամ,
Հերիք՝ որ անոր համար այդչափ լամ:
Ուրիշ հարց մ'ունիմ, անոր՝ գէթ չուտով
Ճուղապ մը պէտք է տաք հանդարտ սրտով.
Ո՞ւր մընաց հիմակ այն վեհ թէնճիրէն.
Չ'ըլլա՛յ բաց թողած ըլլաք փէնճիրէն.
Ու մութին մէջէն երկնցած ձեռքեր
Գող կիրքերու զայն ըրած ըլլան կեր.

Պառւն ինչո՞ւ ետ չը բերաւ զանի·
Խոհանոցին փառքն էր աւագանի՝
Այդ պատկառելի սանն այստեղ մեր տան,
Իրմով արդ արդեօք որո՞նք կը խայտան:
Խնդիր չէ որ հոս ըլլայ ան կամ հոտ·
Մերն ու ձեր չըկայ· մէկ տուն ենք մէկ հօտ·
Ես ձեր հովիւը, դուք դառներս անոյշ,
Ես ծառը ծըռած, դուք ծաղիկ քնքուշ:
Ինչ որ ձերն է՝ իմս է, իմս ալ՝ ձերին·
Սէրն է սընունդը մանկան ու ծերին:
Ա՛խ, ապրեցէք դուք, ճաղուկներ բարի,
Ազնիւ զաւակներ ծնողքներու արի:

Ըսելիքս այս չէր հիմալ հոս սակայն·
Թէնճիրէն ո՞ւր է· քարոզ տալով՝ զայն
Ձը մոռնանք յանկարծ· ո՞ւր է, ո՞ւր, ըսէ՛ք,
Ո՞ւր կը գըտնըւի, ա՛խ, Թէնճիրէն հէք·
Երկու վախ ունիմ· մէկն արդէն ըսի,
Ձ'ըլլայ զայն տարած ըլլան մեկուսի:
Միւսն – աւելի գէշ· աղետալի բան –
Ձը կըցայ խորհիլ ես զայն ի սկզբան·
Բայց ահա սրտիս մէջը կը կաթէ
Անոր ծանր ու սուր կասկածն երկաթէ:
Տըղաք, չըլլայ որ ձուկին, տօթային
Գինովցած՝ համէն, հոտէն երկնային,
Սանն ու կափարիչն ալ մէկտեղ ծամած
Ու կերած ըլլաք, իրբեւ քըթըն հաց:

Գողցըւածն հընար է գտնել նորէն.
 Կերածի'ն տեղը չի գար փոխարէն.
 Կերէ՛ք, ինչ որ շահ կը ծընի գործէն.
 Սուր ատամներնիդ չ'ըլլայ որ փորձեն
 Լըզելէ վերջը վաստակին աղը,
 Դրամագըլլուխին կըծեւ մետաղը:

Ձուկին, տօլմային առասպելական
 Վէպէն հանուած այս խրրատս հայրական
 Ականջնուդ ըլլայ օդ, գոհար, ոսկի,
 Շինուած արուեստով միտքի եւ խօսքի:

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220027277

159

11
#27277